

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määrus nr 1
„Põhikooli riiklik õppekava“ Lisa 6
(Vabariigi Valitsuse 23.03.2023 määruse nr 18 sõnastuses)

ÜHISKONNAÕPETUS

1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitletu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

Aine eesmärk on kujundada aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke. Ainekavaga tähtsustatakse senisest praktilisemat õpet, võimalust kogeda kodanikuks olemist. Umbes 1/3 õppemahust viiakse läbi praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu saab toetada ka teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe raames, samuti toimuda nii tavapärase tundide raames, väljaspool klassiruumi või õpilaste iseseisvate ja ühistegevustena koolivälisel ajal.

Praktiliste tegevustena võib läbi viia pikemaid õppeprojekte, kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Kogukonnapraktika on kogemusõppe vormis ellu viidav kodanikuhariduse programm, mida saab rakendada ühiskonnaõpetuse aine raames praktilise õppena, et noored saaksid kogeda, millega vabaihendused tegelevad ja kuidas omatööd korraldavad, ning oskaksid ise tulevikus kaaluda pikaajalisemat vabatahtlikku tegevust, vabaihenduses töötamist või oma MTÜ loomist. Kogukonnapraktika toetab ühiskonnaõpetuse aine õpitulemuste saavutamist, arendab üldpädevusi, sh sotsiaalset ja kodanikupädevust, kultuuri- ja väärtuspädevust, enesemääratlus-, õpi- ja suhtluspädevust ning ettevõtlikkuspädevust. Ühtlasi annab see võimaluse õppida tundma kodukoha organisatsioone ja nende tegevusi, panustada ise oma ideede ja tegutsemisega kodukandi arengusse, ühendab formaalset ja mitteformaalset õpet.

2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliastme õpilane:	III kooliastme õpilane:
<ol style="list-style-type: none">1) Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.2) Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.3) Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.4) Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.5) Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.6) Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.	<ol style="list-style-type: none">1) Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.2) Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.3) Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.4) Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>7) Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p> <p>7) Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.</p> <p>8) Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p> <p>9) Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</p> <p>10) Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>11) Käitub teadliku tarbijana.</p>	<p>5) Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.</p> <p>6) Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.</p> <p>7) Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.</p> <p>8) Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</p> <p>9) Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p> <p>10) Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.</p> <p>11) Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.</p> <p>12) Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.</p> <p>13) Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.</p> <p>14) Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</p> <p>15) Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p> <p>16) Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.</p>
--	---

6. KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi;</p> <p>2) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;</p> <p>3) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena;</p>	<p>Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine.</p> <p>Selle plokki eesmärk on anda õpilasele esmased teadmised ja kogemused demokraatias osalejana ning kogukonna (klassi, kooli ja kodukoha) liikmena. Demokraatia klassis, koolis ja kogukonnas. Peamised õigused ja kohustused. Seadused ja institutsioonid.</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>4) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;</p> <p>5) teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi ning selgitab nende olulisust;</p> <p>6) teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma;</p> <p>7) kirjeldab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;</p> <p>8) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.</p>	<p>Praktiline tegevus: Õpilasmavalitsuse esindaja ja/või huvijuht teevad külalis-tunnikülaslistunni ning tutvustavad juba tehtut ja ka plaanitavat. Õpilased saavad teha ettepanekuid koolielu parandamiseks.</p> <p>KOV esindajaga kohtumine ja/või KOV külastus. Õpilased saavad teha ettepanekuid kodukohas vajalikest muudatustest või algatustest.</p> <p>Loovülesanne: "Unistuste kool". Mida unistuste koolis õpetatakse, kes õpetavad, kes õpivad, milline on koolipäev?</p>
<p>Õpilane:</p> <p>1) Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</p> <p>2) Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p>	<p>Allikad ja autoriõigused. Fakt ja arvamus, enda arvamuse põhjendamine, viitamine.</p> <p>Praktiline tegevus: Arvamusloo või referaadi kirjutamine/koostamine kasutades usaldusväärseid allikaid ja korrektset viitamist.</p>
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi;</p> <p>2) teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p>	<p>Kultuur. Kultuurilised erinevused ja nende aktsepteerimine. Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus. Eestis ja õpilase klassis, koolis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm), sooline võrdõiguslikkus, pere ja suguvõsa, kogukond.</p> <p>Praktiline tegevus: Rollimängud, kohtumised erinevate kultuurikandjatega enda kogukonnast ja kaugemalt.</p>
<p>Õpilane:</p> <p>1) tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti;</p> <p>2) oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada;</p> <p>3) käitub teadliku tarbijana;</p> <p>4) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahasteenimise võimalustest;</p> <p>5) koostab eelarve etteantud piirides;</p> <p>6) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid.</p>	<p>Planeerimine ja tarbimine. Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.</p> <p>Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööetika.</p> <p>Praktiline tegevus: Väikestes rühmades firma idee väljamõtlemine, tegevuse mõtlemine, võimalusel elluviimine.</p> <p>Õpilased uurivad ise kohalikke ettevõtteid - millega tegelevad, mis ameteid seal peetakse.</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

9. KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
1. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb.	
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; 2) mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. 	<p>1.1. Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.</p> <p><i>Põhifookus: erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas.</i></p> <p>Ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ning samas sõltuvad teineteisest. Sektorite tegevus ja koostöö ühiskonnas, üksikisikute kokkupuuted ja/või võimalused osaleda avaliku sektori, erasektori ja vabakonna tegevuses.</p> <p><i>Mõisted: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond.</i></p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 2) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; 3) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 4) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 5) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt. 	<p>1.2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.</p> <p><i>Põhifookus A: sotsiaalsete rühmade määramine. Ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest nt vanus; sugu; terviseseisund; elukoht; kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet jm. Peamiseid rahvastiku-näitajad, mille alusel on võimalik ühiskonna kohta järeldusi teha või milliseid tulevikuprognose teha. Ränne ja kuidas see kaasaja ühiskondi mõjutab ning milles erinevad/sarnanevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest. Kes on hea kodanik ning kuidas selleks saada.</i></p> <p><i>Mõisted: ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja.</i></p> <p><i>Põhifookus B: erinevate sotsiaalsete rühmade sidus kooseksisteerimine.</i></p> <p>Miks on hästi toimiva ühiskonna jaoks oluline arvestada inimeste erisustega. Kuidas avalik-, era- ja kolmas sektor saab kaasa aidata</p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; 	

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>2) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;</p> <p>3) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;</p> <p>4) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>5) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</p> <p>6) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;</p> <p>7) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p> <p>märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p>	<p>sotsiaalselt õiglasema ühiskonna loomisele, et vähendada sotsiaalset tõrjutust ja sellest tulenevaid probleeme. Milline tähtsus on identiteedil inimese elus ning kuidas ühiskond mõjutab selle kujunemist. Koostöövõimaluste otsimise vajalikkus kultuuriliste ja maailmavaateliste (poliitiliste) erimeelsuste puhul. Tunnis on oluline väärtuste arendamine (sallivus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).</p> <p><i>Mõisted: ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdvärsus) sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid.</i></p> <p><i>Praktiline tegevus: Projektöpe: Meie klassi juured. Iga õpilane uurib oma perekonna lugu ja koostab lühireferaadi leitud rahva (või ka piirkondliku murde) kultuuritraditsioonides ning tutvustab seda kokku lepitud viisil (esitlus, fotokollaaž, plakat, video vm) kaaslastele.</i></p>
<p>Õpilane:</p> <p>1) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>3) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>4) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>5) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p> <p>Õpilane:</p>	<p>1.3. Teema. Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p> <p><i>Põhifookus A: inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnaliikme rollist lähtuvalt).</i></p> <p>Lapse õigused ja kohustused, tema vanemate kohustused ja õigused. Milliste õiguste ja vabaduste kaitse peab olema ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all. Vastutuse võtmise olulisus perekonnas, noorukiea õigused ja vastutuse erinevus väikelapse või täiskasvanu eaga võrreldes. Milline on õiguste ja privileegide vahekord. Õppes pööratakse rõhku järgmiste väärtuste kujundamisele nagu hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväarikus, lugupidamine enda ja teiste vastu.</p> <p><i>Mõisted: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus.</i></p> <p><i>Praktiline tegevus: Klassiarutelu või arvamusefestivali formaadis väitluse korraldamine.</i></p> <p><i>Põhifookus B: Mina õiguste ja kohustuste teostajana, märkajana, sekkujana.</i></p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 3) oskab läbi näidete toomise selgitada soorolide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; 4) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 5) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 6) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist; 7) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega; 8) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt; 9) analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi. 	<p>Peamised inimõigused (s.h lapse õigused). Vägivald ja kuritarvitamine ning lihtsamad sekkumise võtted/võimalused. Väärikas käitumine inimeste vahel, puudused ning selliste olukordade ennetamise ning lahendamise võimalusi. Kriisid elus ning nendeks valmistumise võimalusi. Enda ja lähedaste kaitsmine, tegutsemine kriisilolukordades esmajoonel, abi saamiseks pöördumine. Sõna ohtlikkus, sõnavabaduse piir.</p> <p>Teema avamisel on oluline roll väärtuskasvatusel (võrdõiguslikkus, märkimine, hoolivus, austus, vastutus).</p> <p>Mõisted: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, diskrimineerimine, kohustused, privileegid, vastutus, hädaolukord, eriolukord, kriisiõppus.</p> <p>Praktiline tegevus: Töö põhiseadusega: Arutleda põhiseaduse § 130-st lähtuvalt, milles seisnevad need õigused ja vabadused, mida ei tohi mingil juhul (ka eriolukorras) piirata. Miks?</p>
<h3>2. Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis</h3>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; 2) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; 3) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; 4) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 5) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 6) hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse. 	<p>Põhifookus A: professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast.</p> <p>Ajakirjanduse roll (informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, meelelahutus jm) ja vastutus avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas. Erinevat tüüpi meediasisu (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedia jms), süvavõltsingu kasutamine.</p> <p>Mõisted: avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamusiidid, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus.</p> <p>Tegevused: Uurimis ülesanne: Leida mitmes on Eesti käesoleval hetkel maailma ajakirjandusvabaduse indeksi pingereas. Kas koht on tõusnud või langenud võrreldes varasemate</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; 2) tunneb ära vaeuudise ja propaganda ning teab, miks need võivad olla ohtlikud; 3) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; 4) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 5) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 6) hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 	<p>aastatega? Mida räägib antud koht pingereas meie ühiskonna kohta?</p> <p>Põhifookus B: informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine.</p> <p>Sõnumite võimendamine ja mullistumine. Turunduskommunikatsioon, poliitiline propaganda. Demokraatliku arutelu mõjutamine infosõja, vastandumise jm infomüraga.</p> <p>Mõisted: vaeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, infomull/ kajakamber, tehisintellekt (AI), sünavõltsing, kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus</p> <p>Praktilised tegevused: töö meedia-allikatega: iga õpilane otsib kolm näidet sotsiaalmeediast, uudistest (võib olla ka veebiuudised) ja tänavapildist, kuidas inimesi mõjutatakse. Kirjeldab lühidalt, mis võib olla video /postituse /pildi/artikli eesmärk ja milliseid meetodeid kasutatakse ning millised tajuvead (järelused /eeldused) võivad tekkida. Töö vormistada kirjalikult. Iga näite juures peab olema pilt ja selgitus minimaalselt viie lausega.</p>
<p>3. Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.</p>	
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 2) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 3) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 4) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel. 	<p>3.1. Teema: Demokraatia toimimine igapäevases elus.</p> <p>Põhifookus A: demokraatlik otsustusprotsess kogukonnas ja selles osalemine.</p> <p>Demokraatia aluspõhimõtted, demokraatia toimimine või selle puudumine nii oma suhtlusringis, perekonnas, koolis kui ka laiemalt kogukonna ja ühiskonna tasandil. Demokraatlik otsustusprotsess, vabade valimiste protseduur ning millistest põhimõtetest see lähtub. Teadliku hääletamise olulisus ja maailmavaatelistel eelistustel omamine.</p> <p>Riigis või kogukonnas langetatavate otsuste mõju õpilase tulevikule. Demokraatlikud sekkumisvõimalused otsustusprotsessides (nt: allkirja andmine petitioonile või rahvaalgatusele; osalemine miitingutel ja marssidel; toodete teadlik boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine;</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) selgitab avaliku konkursi tähtsust;2) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;3) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;4) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid.	<p>osalemine erakonna tegevuses; hääletamine valimistel ja referendumitel).</p> <p>Mõisted: osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valmised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses;</p> <p>Praktilised tegevused: Liftikõne koostamine: Liftikõne demokraatlikule ühiskonnale.</p> <p>Tavapärasest tähenduses on nn liftikõne on hästi läbimõeldud, sisutihe ja korduvalt läbi harjutatud lühike (kuni 1 minut pikk - kuna liftiga jua reeglina kauem ei sõida) ülevaade inimese enda kohta, rõhuasetusega sellel, mis on sinus head ja mil viisil sinust kasu saaks olla. Aga liftikõne vormi võib kasutada ka mitte ainult enda vaid ka mõne idee n-ö mahamüümiseks. Ülesanne: Kujutle, et sõidad liftis ühe kõikvõimsa olendiga, kelle määrata on inimühiskonna edasine saatus. Ülesanne on talle maha müüa idee demokraatiast kui parimast võimalikust valitsemisviisist.</p> <p>Kasuta liftikõne skeem.pdf</p> <p>Põhifookus B: demokraatia ohud - korruptsioon demokraatliku ühiskonna õõnestajana.</p> <p>Demokraatia toimimine, demokraatlike reeglite väärtustamine ja rakendamine igal elu tasandil (perekonnas, koolis, avalikus elus, valitsemises). Korruptsioon ja selle levik, ebavõrdsuse suurenemine ühiskonnaliikmete vahel, korruptsiooni mõju poliitilise ja majandusliku ebastabiilsuse tekkimisele ning õigusriigile. Isiklik kasu vs ühiskondlik kasu. Õiguspäraselt ebaausale käitumisele reageerimine.</p> <p>Teema avamisel on oluline roll väärtuskasvatusel (ausus, vastutus, õiglus, võrdõiguslikkus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus).</p> <p>Mõisted: õigusriik, korruptsioon</p> <p>Praktilised tegevused: Töö meediaga: õpilased otsivad meediast näiteid demokraatlike reeglite</p>
--	---

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

	<p><i>eiramisest kogukonna/riigi juhtimises - arutletakse, kes ja mille vastu eksis, kuidas olukorda oleks saanud lahendada teisiti.</i></p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 2) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 3) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; 4) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. 	<p>3.2. Teema: Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</p> <p>Põhifookus A: demokraatliku riigi toimimine (sh EL kontekstis)</p> <p>Võimude lahususe printsiibi rakendamine demokraatlikus ühiskonnas. Võimu harud, ülesannete erinevused, omavaheline vastastikune seotus. Põhiseaduslikud institutsioonid: Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohaliku omavalitsuse ja kohtute peamised ülesanded. Eesti Euroopa Liidus, selle juhtimine võimude lahususe printsiibil, näited. Avaliku sektori asutused. Õigusriik, kokkulepitud reeglite kehtestamine ja muutmine.</p> <p>Mõisted: õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus</p> <p>Praktilised tegevused: Juhtumiuuring (rühmatöö): Õpilased otsivad meediast näiteid (võib lisada ajalise piirangu – nt viimase 3 aasta näited või õpetaja jagab gruppidele konkreetseid näiteid), kus võimude lahususe põhimõtet on mõnes riigis rikutud. Õpilased analüüsivad gruppides probleemi (probleemi kirjeldus; faktid, mis tõestavad probleemi olemasolu; probleemiga kaasnevad ohud demokraatia toimimisele; võimalikud lahendused) ning jagavad teiste gruppidega oma tulemusi.</p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 2) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 	<p>Põhifookus B: demokraatliku võimu toimimine minu kodukohas (ja minu võimalus otsustusprotsessidesse kaasatud olla).</p> <p>Valdade ja linnade ülesanded kogukonna igapäeva elu korraldamisel, võimude lahususe põhimõtte kohaliku valitsemise tasandil.</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

<p>3) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>4) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>5) nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>6) teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>7) analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel.</p>	<p>Kogukonna esinduskogu – volikogu valimine. Kohaliku võimu poole pöördumine. Kohaliku elu korraldamine, probleemkohad ning lahendused. Osalusdemokraatia võimalused kohalike asjade otsustamisel.</p> <p>Õppimine peaks lähtuma just kohalikest oludest, olema praktiline, nii et õppija seostaks õpitavat enda elu ja kogemustega.</p> <p>Mõisted: kohalikomavalitsus, volikogu, linna-pea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus</p> <p>Praktilised tegevused: Projektõpe: fotonäituse "Vaatan ja märkan" korraldamine oma kodukoha aktuaalsetel teemadel. Õpilased püüavad leida kodukohast teemasid, mis neid kõnetavad ning millele peaks kohalik võim enam tähelepanu pöörama. Klassis ühiselt parimate fotode välja valimine ning näituse korraldamine.</p>
<p>4. Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.</p>	
<p>Õpilane:</p> <p>1) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>2) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>3) teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.</p>	<p>Teema: Kodanikuühiskond – mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.</p> <p>Põhifookus: osalemise tahte tekitamine.</p> <p>Kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel. Vabaühenduste eesmärgid ja toimimise põhimõtted, vabaühendustes osalemine.</p> <p>Õpe peaks kaasa aitama väärtuskavatusete edendamisele (nt: hoolivus, vabadus, demokraatia, ettevõtlikkus, kultuuriline mitmekesisus, keskkonna jätkusuutlikkus, solidaarsus, vastutustundlikkus).</p> <p>Mõisted: kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond / partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine.</p> <p>Praktiline tegevus: Projektõpe:</p> <p>1) osalemine kogukonnapraktika raames mõne vabaühenduse tegevuses.</p> <p>2) koostöös mõne kohaliku vabaühenduse, sotsiaal- või haridusasutusega heateo päeva korraldamine. (Projekt eeldab klassis ajurünnakut teemafookuse leidmiseks; rollide</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

	<p><i>jagamist ja vastutusala kokku leppimist ning õpilaste eneserefleksiooni ja tulemuste analüüsi)</i></p>
<p>5. Äri sektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)туру kontekstis ning olla rahatark.</p>	
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; 2) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; 3) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlikkus, ja toob näiteid selle võimalustest; 4) järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 	<p>5.1. Teema: Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.</p> <p>Põhifookus: kuidas tekib ühiskonnas tulu ning mõistab, kuidas toimib heaoluriik. Tulu tekkimine ühiskonnas, tulude ümber jaotamine kui tähtis ühiskonna sotsiaalse õigluse loomisele kaasaaitamine. Sotsiaalne ettevõtlikkus, selle võimalused. Maailmakaubandussüsteem ja selles osalejate vastastikune sõltuvus. Õiglase kaubanduse, tarbija ja tootja võimalus panustada õiglasema süsteemi loomisesse. Riigi tulud ning kohustused. Maksude vajalikkus ühiskonna toimimiseks.</p> <p>Mõisteid: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, momopol, osaihing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlikkus, õiglase kaubandus, eksport, import.</p> <p>Praktiline tegevus: Rühmatöö: äriplaani koostamine.</p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; 2) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest. 	<p>5.2. Teema: Tööturg.</p> <p>Põhifookus: noored ja täiskasvanud tööturul. Töösuhete loomise reeglid ja riskid. CV koostamine, töölabirääkimised, töölepingu koostamine jms.</p> <p>Mõisted: tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV.</p> <p>Praktiline tegevus: Tööintervjuu simulatsioon AI-tehnoloogiat kasutades - paluda AI koostada küsimused inimesele, kes on tulnud tööintervjuule. Vastata neile online. Tulemuste analüüs paarilistega - mis oli intervjuu ajal keeruline.</p>
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 2) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale. 	<p>5.3. Teema: Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine.</p> <p>Põhifookus: oma kulude ja tulude teadlik planeerimine. Rahaasjade vastutustundlik planeerimine. Laenamise ja investeerimisega</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

	<p>kaasnevad ohud, nende seos mõjutamise ning infokorratuse ohtudega. Finantsiline vastutus, arukad riskid. Aruka tarbimise seos tuludest/kuludest lähtuva eelarve koostamisega. Õppes peaks kasutama palju praktilisi tegevusi, külalistunde jms.</p> <p>Mõisted: inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud.</p> <p>Praktiline tegevus: Remondi eelarve koostamine. (Vaata TLU Rahatarkuse teema käsitlemise juhendmaterja _Tunnikava 3. Remondieelarve koostamine)</p>
<p>6. Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.</p>	
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mitte-demokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; 3) teab Euroopa Liidu liikmesriiki ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 4) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga; 5) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega. 	<p>Teema: Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.</p> <p>Põhifookus: kuidas Eesti oma huve rahvusvahelises suhtluses realiseerib.</p> <p>Eesti kui väikeriigi osalemine ja koostöö rahvusvahelistes organisatsioonides ning Eesti huvide parima esindatuse eesmärgil. Eesti kuulumine EL ja NATO-sse, selle olulisus.</p> <p>Mõisted: Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted.</p> <p>Praktiline tegevus: Rühmatöö – „Eesti osalus rahvusvaheliste organisatsioonide töös“.</p> <p>I rühm uurib Eesti liikmesust rahvusvahelistes organisatsioonides: Alustuseks tuleb välja selgitada, millistes rahvusvahelistes organisatsioonides Eesti osaleb. Seejärel tutvutakse nende organisatsioonide põhikirjade, statuutide ja põhimõtetega, et mõista, kuidas nad tegutsevad ja millised on nende peamised eesmärgid ning luuakse vastav poster</p> <p>II rühm uurib Eesti osalemist ja panustamist: Millised on Eesti ametlikud seisukohad ja tegevused nendes organisatsioonides. See hõlmab nii Eesti delegaatide osalemist organisatsioonide koosolekutel kui ka Eesti</p>

PÕHIKOOLI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

	<p><i>seisukohtade väljendamist ja hääletamist erinevatel teemadel. Samuti saab jälgida, milliseid projekte või algatusi Eesti organisatsioonides edendab ning luuakse vastav poster.</i></p> <p>III rühm uurib meediakajastust ja ekspertide arvamusi: Õpilased otsivad uudiseid, et saada erinevaid vaatenurki Eesti osalemisele ja tegevusele rahvusvahelistes organisatsioonides ning luuakse vastav poster.</p>
--	---